

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för Förskollärarytbildning

Utbildningsvetenskap

HT 2019

Fakulteten för lärarutbildning

Hållbar utveckling i förskolan

En kvalitativ studie om förskollärares uppfattningar och erfarenheter om hållbar utveckling i förskolan

Johanna Peterson

Författare

Johanna Peterson

Titel

Hållbar utveckling i förskolan – En kvalitativ studie om förskollärares uppfattningar och erfarenheter om hållbar utveckling i förskolan

Engelsk titel

Sustainable development in preschool – a qualitative study on preschool teachers' perceptions and experiences on sustainable development in preschool

Handledare

Thomas Beery

Examinator

Christel Persson

Sammanfattning

Syftet med denna studie var att undersöka förskollärares uppfattningar och erfarenheter om hållbar utveckling i förskolan. För att få svar på studiens syfte och frågeställning har den kvalitativa metoden med intervju som insamlingsteknik använts. Intervjuerna gjordes med fem verksamma förskollärare från olika förskolor. Studien har det fenomenologiska perspektivet som teoretisk utgångspunkt, där uppfattningar och erfarenheter är viktiga aspekter. Resultatet visar förskollärarnas uppfattningar och erfarenheter samt hur de arbetade med hållbar utveckling i förskolan. Majoriteten av förskollärarna uppfattade att den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling var den mest naturliga att arbeta med i förskolan, där skräpplockning och återvinning tog störst plats. En slutsats utifrån resultatet är att förskollärarnas uppfattningar och erfarenheter av hållbar utveckling i förskolan hade en viss variation.

Ämnesord

Erfarenhet, fenomenologi, förskollärare, hållbar utveckling, lärande för hållbar utveckling, uppfattningar

Förord

Jag vill tacka de förskollärare som ville delta i mitt examensarbete, utan er medverkan hade inte undersökningen kunnat utföras. Jag vill tillägna stort tack till min handledare Thomas Beery, som har gett tips och råd hur arbetet kan utformas. Vidare vill jag tacka min mamma som har bidragit med en positiv inverkan under min skrivprocess.

Tack till Er alla!

Johanna Peterson

Oktober 2019

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och frågeställning.....	5
2. Litteraturgenomgång	6
2.1 Tidigare forskning om hållbar utveckling i förskolan	6
2.2 Begreppet hållbar utveckling	7
2.3 Begreppet lärande för hållbar utveckling	9
3. Teoretiskt perspektiv	11
3.1 Fenomenologi.....	11
3.2 Livsvärlden.....	12
3.2 Erfarenhet	12
4. Metod.....	14
4.1 Val av metod	14
4.2 Urval	15
4.3 Genomförande	15
4.4 Bearbetning av materialet	16
4.5 Etiska överväganden	17
4.6 Metodkritik	17
5. Resultat och analys.....	20
5.1 Ett tänk till förändring.....	20
5.1.1 Analys av ett tänk till förändring	21
5.2 Visuellt lärande.....	21
5.2.1 Analys av visuellt lärande	22
5.3 Grön flagg	22
5.3.1 Analys av grön flagg.....	23
5.4 Värdegrunden.....	23
5.4.1 Analys av värdegrunden	24
5.5. Sammanfattning av resultatet	24
6. Diskussion	25
6.1 Resultatdiskussion	25
6.2 Slutsatser	28
7. Vidare forskning.....	29
8. Referenser	30

1. Inledning

Hållbar utveckling är ett begrepp som aldrig tidigare har varit så aktuellt som idag. Med ständig teknisk utveckling blir våra teknikprylar obrukbara efter bara några år. Samtidigt så har genomslaget av näthandeln gjort att människan inhandlar produkter som aldrig förr, vilket globalt har skapat överkonsumtion av exempelvis mat och kläder. Konsekvenserna utav detta belyses i pågående klimatdebatter på såväl internationell nivå som på FN-nivå (Gulliksson & Holmgren 2018). Ett fenomen som blir vanligare är att människor över hela världen klimatstrejkar för att världens ledare ska ta snabbare och bättre beslut för planeten. Hur kommer planeten se ut om 40 år? Kommer barnen som växer upp idag ha tillräcklig förståelse för hållbar utveckling?

Hållbar utveckling handlar om att vi ska kunna gå en hållbar framtid till mötes, både ekonomiskt, socialt och ekologiskt. För att vi ska kunna göra det är det viktigt att börja redan med barnen i förskolan. Förskollärare ska utifrån Läroplanen för förskolan ge barnen kunskaper och förståelse för hållbar utveckling i sin helhet (Skolverket 2018). I denna studie kommer fokus vara på förskolläraernas upplevelser och erfarenheter inom hållbar utveckling, eftersom detta påverkar vad barnen lär sig om hållbar utveckling i förskolan. Valet av denna undersökning baseras på mitt intresse och mina tankar kring det globala i sin helhet. Studiens relevans grundas också på att det är viktigt att kommande generation har de verktyg som får barnen att vilja agera hållbart.

1.1 Bakgrund

År 2015 antog världens stats- och regeringschefer en ny utvecklingsagenda och de 17 Globala målen för en hållbar utveckling framträdde (United Nations 2015; Regeringen 2015). Världens ledare har i uppdrag att uppnå de Globala målen till år 2030. Detta har fått namnet *Agenda 2030 för hållbar utveckling* (ibid.). Dessa mål visar vikten av hur viktigt det är att alla människor tar sitt ansvar för att uppnå ett hållbart samhälle. Det är därför betydelsefullt att kommande generationer tidigt får en förståelse och kunskap om hållbar utveckling. Att förskollärare skapar intresse och visar barnen i förskolan är angeläget eftersom de är framtidens vuxna som kommer att ta hand om vår planet.

I Sverige strävar många förskolor efter ett hållbarhetstänk och många har certifikatet Grön flagg som grundades 1996. Grön flagg är ett verktyg där förskolor arbetar aktivt och långsiktigt med hållbar utveckling i undervisningen och i den pedagogiska verksamheten (Håll Sverige Rent, 2019).

Figur 1. Bild från Håll Sverige Rent (2019).

Grön flagg är ett oerhört bra verktyg som skapar förståelse och kunskap hos barnen i förskolan. Hur förskollärare ser på hållbar utveckling som begrepp och dess betydelse för kommande generation samt hur det kan läras ut på ett bra pedagogiskt sätt, är individuellt för varje förskollärare. I med att hållbar utveckling är brett och innefattar många områden, kan förskollärare uppleva området som ett jobbigt moment att lära ut för barnen. Det kan ha sin grund i förskollärarens syn på hållbar utveckling, men det kan också bero på förskollärarens tidigare erfarenheter och uppfattningar.

I dagens Läroplan för förskolan (2018) lyfts hållbar utveckling och har betonats starkt. Ett av dessa mål är: ”Utbildningen ska ge barnen möjlighet att tillägna sig ett ekologiskt och varsamt förhållningssätt till sin omgivande miljö och till natur och samhälle” (Skolverket, 2018, s. 9). Vidare står det att förskolan ska ge varje barn förutsättningar att skapa förståelse för hur människors val i vardagen kan bidra till en hållbar utveckling (Skolverket 2018).

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka förskollärarens uppfattningar och erfarenheter om begreppet hållbar utveckling i förskolans verksamhet.

Utifrån studiens syfte blir följande frågeställning relevant:

- Hur beskriver förskollärare begreppet hållbar utveckling och hur säger de sig använda sina erfarenheter om begreppet?

2. Litteraturgenomgång

I följande litteraturgenomgång kommer relevant litteratur behandlas utifrån examensarbetets valda syfte. Inledningsvis hanteras tidigare forskning om hållbar utveckling i förskolan. Därefter kommer begreppen hållbar utveckling och lärande för hållbar utveckling att förklaras.

2.1 Tidigare forskning om hållbar utveckling i förskolan

Tidigare studier kring hållbar utveckling i förskolan är väldigt varierat. Engdahl, Hellman & Ärleman-Hagsér (2012) lyfter fram att det inte är något nytt att den svenska förskolan ska arbeta med miljövård, miljöfrågor och miljöfostran. Detta betonades redan i Barnstugeutredningen som var förskolans styrdokument 1972, där det även stod att förskolans roll var att förmedla en positiv framtidstro till barnen (ibid). Barnen skulle utveckla kunskaper om natur och miljö genom egna upptäckter. En genomgående tanke i styrdokumentet har varit att barn som vistas i naturen utvecklar vördnad, naturkänsla, förståelse, respekt och kunskap om natur och miljö (Grahn, 2007; Sandell & Öhman 2012). När den första Läroplanen för förskolan kom 1998, *Lpfö 98*, hade miljöaspekterna i förskolan betonats starkt (Skolverket 1998). I dagens Läroplan för förskolan, *Lpfö 18*, belyses begreppet hållbar utveckling och har flera tydliga strävandemål som förskolan och förskollärare ska arbeta efter (Skolverket 2018).

Hedefalk, Almqvist & Östman (2015) lyfter fram att tidigare forskning i förskolan har det framförallt handlat om lärarens förståelse av hållbar utveckling. Vidare har forskningen utvecklats till att fokusera på barns kunskaper *om* hållbarhet till deras möjligheter att agera *för* en hållbar framtid (ibid). Barnen i förskolan är den kommande generationens vuxna som ska ha fått kunskapen och lärdomen att kunna agera för ett hållbart samhälle. Det krävs att barnen i förskolan får de förutsättningarna, vilket i sig skapar ett stort ansvar hos förskollärare.

Det är viktigt att tidigt börja utbilda barnen om hållbar utveckling, eftersom de inte hunnit fångas upp av givna rutiner och vanor på samma sätt som vuxna. Att utbilda barn för morgondagens samhälle ger de möjlighet att bli en självständig, kunskapsskapande, problemlösande och tänkande individ (Pramling Samuelsson 2011).

Arbetet med hållbar utveckling i förskolan har emellanåt ifrågasatts om det är lämpligt för förskolebarn. Pramling Samuelsson (2011) menar att barn i förskolan är tillräckligt mogna för att introduceras till hållbar utveckling. Vidare skriver författaren att pedagogerna kan rikta barnens uppmärksamhet mot specifika delar av hållbar utveckling, till exempel förbättra barns

förståelse av det ekologiska kretsloppet. En viktig del av barns lärande om hållbar utveckling är att förskolläraren själv har kunskap och förståelse för ämnet och kan koppla det till den pedagogiska verksamheten (ibid).

2.2 Begreppet hållbar utveckling

Från 1950 började man upptäcka geografiska begränsade miljöstörningar orsakade av lokala industrier och andra miljöstörande verksamheter (Gulliksson & Holmgren 2018). År 1970 talades det mycket om förorening och kärnkraftverkens risker (ibid). Hållbar utveckling tar sin början i olika miljöfrågor som sedan har skapat en medvetenhet hos människan till en vilja att agera för en hållbar värld.

Agenda 2030 är det största projektet världens länder har antagit för att arbeta mot en hållbar framtid. Det är sammanlagt 193 länder som är med i Agenda 2030 och det finns hela 169 delmål i de 17 globala målen för en hållbar utveckling (United Nations 2015; Regeringen 2015). I de 17 globala målen för en hållbar utveckling, har punkt 4 fokus på en god utbildning för alla. Under delmål 4.2. står det att senast 2030 säkerställa att alla flickor och pojkar har tillgång till förskola av god kvalitet och förbereder dem för att börja grundskolan (Regeringen 2015, United Nations 2015).

Figur 2. Bild från Regeringen (2015).

Hållbar utveckling är ett svårfångat perspektiv och är inte så lätt att utöva i praktiken. Begreppet kan delas in i tre dimensioner: den ekonomiska, den ekologiska och den sociala dimensionen (Engdahl et al. 2012). En kombination utav alla tre dimensionerna skapar sedan begreppet hållbar utveckling. Utgångspunkten för en hållbar utveckling är en helhetssyn på människor och på samhällets behov, liksom att ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden och processer är integrerade och ses som varandras förutsättningar och stöd (Thulin 2015). Hållbar utveckling handlar också om att människor ska må bra, få mat för dagen och känna hopp om framtiden, samtidigt som jordens ekologiska sfär också ska kunna fungera för kommande generationer.

För att få en större förståelse vad hållbar utveckling innebär, kommer de tre hållbarhets dimensionerna att kort förklaras i följande ordning: Ekologisk, ekonomisk och social. Gulliksson & Holmgren (2018) skriver att inom det ekologiska ska miljön skyddas och den biologiska mångfalden ska bevaras. Människans användning av energi och material ska begränsas. Ekologisk hållbarhet handlar om att vårda naturresurser långsiktigt, så att de kan fortsätta försörja mänskligheten och de kommande generationerna. Ekonomisk hållbarhet handlar om att få ekonomin att gå ihop och att kunna möta efterfrågan med ett lämpligt utbud. Det handlar också om att använda sig utav till exempel lokala produkter. Den sista dimensionen, social hållbarhet, anses ofta som den mest svårdefinierade. Den sociala hållbarheten fokuserar på människor och demokrati, rättvisa, mänskliga rättigheter och livsstilar. Vidare är folkhälsa, kultur, trygghet, droger, livskvalitet och jämställdhet några av de områden som ingår i den sociala hållbarheten (Gulliksson & Holmgren 2018).

I detta är det viktigt att lyfta att de tre dimensionerna kan vara i konflikt med varandra, till exempel kan de uppstå en konflikt mellan det ekologiska och sociala perspektivet. Via exploatering av bostäder på orörd mark, kan den biologiska mångfalden minska men även bostadsbristen, i detta får man välja de perspektiv som gynnar mest (Campbell 1999).

Hållbar utveckling skapades och etablerades i en tid då miljöpolitiken mötte alltmer svårdefinierade problem (Engdahl et al. 2012). Begreppet slog igenom i rapporten *vår gemensamma framtid*, även kallad Bruntlandrapporten och störst plats tog den ekologiska hållbarheten. Följande citat har länge varit ett kännetecken från såväl Bruntlandrapporten som tidigare definition av hållbar utveckling: ”En utveckling som tillfredsställer dagens behov utan

att äventyra kommande generations möjligheter att tillgodose sina behov” (SOU 2004:104). Rapporten skrevs av Världskommissionen för miljö och utveckling på uppdrag av Förenta nationerna 1987. I rapporten redogörs för sambandet mellan ekonomisk utveckling, miljöförstörelse och enade miljöåtgärder från olika delar av världen, genom att etablera begreppet hållbar utveckling (Thulin 2015).

2.3 Begreppet lärande för hållbar utveckling

Lärande för hållbar utveckling har sin grund i den traditionella miljöundervisningen och det var inte förens på 2000-talet som det pratades om utbildning för hållbarhet. Många gånger blandas lärande för hållbar utveckling och miljöundervisning ihop med varandra och kan därför missförstås, eftersom båda begreppen har värderingar av olika slag. Författarna Jutvik & Liepina (2009) betonar att miljöundervisning omfattar ökad medvetenhet, nya perspektiv, värderingar, kunskap och färdigheter som tros leda till förändrat beteende för att gynna en ekologisk hållbar miljö. Lärande för hållbar utveckling ska berika miljöundervisningen och ska främja till kritiskt tänkande, skapande av attityder och en aktiv medverkan i beslutsfattande av olika slag (ibid). Jutvik & Liepina (2009) skriver vidare att miljöundervisning står till exempel för fokus på enbart biologisk mångfald, medan lärande för hållbar utveckling står för fokus på kulturell, social, ekonomisk och biologisk mångfald. Miljöundervisningen sker bara inom ramen för vissa ämnen, medan lärande för hållbar utveckling ska integreras i all undervisning (ibid).

Lärande för hållbar utveckling eller på engelska *Education for Sustainable Development (ESD)* är ett begrepp som har stor betydelse i utbildningsväsendet idag. Thulin (2015) lyfter att i Sverige är förskolan det första steget där förskollärare har möjlighet att ge grundläggande attityder, erfarenheter och kunskaper om lärande för hållbar utveckling. Något som följande citat påvisar:

ESD empowers learners to take informed decisions and responsible actions for environmental integrity, economic viability and a just society, for present and future generations, while respecting cultural diversity. It is about lifelong learning, and is an integral part of quality education. (UNESCO 2019)

Utifrån ett förskoleperspektiv är begreppet idag kopplat till Läroplanen för förskolan och är en del av värdegrunden inom förskolan (Engdahl et al. 2012). Begreppet handlar främst om att se kopplingar mellan natur, människa, miljö och samhälle samt att barnen kan utveckla sitt kunnande om olika djur och växter. Thulin (2015) skriver att lärande för hållbar utveckling är ett förhållningssätt som kategoriseras av:

- Demokratiska arbetssätt
- Kritiskt förhållningssätt
- Ämnesövergripande samarbeten
- Mångfald av pedagogiska metoder
- Delaktighet och inflytande

Punkterna ovan återfinns även i dagens Läroplanen för förskolan, vilket även visar hur viktigt lärande för hållbar utveckling är. Vidare betonar Thulin (2015) att om barn får möta hållbar utveckling redan i förskolan kan de utveckla ett intresse för och positiva attityder som dessutom lägger grunden för ett kritiskt förhållningssätt till sin omvärld och en möjlighet till att göra en påverkan. Dagens strävan mot ett hållbart samhälle bygger på att människan ska kunna agera från sina förkunskaper. Vilket visar hur viktigt det är att barn tidigt får ta del av hållbar utveckling inom flera perspektiv. Följaktligen är det viktigt att utveckla barnens kunskaper i deras relationer till dessa problem samt att barnen får möjlighet att samtala och aktivt agera i relation till hållbarhetsfrågor. Hur kan förskollärare till exempel visa och lära barnen hur människan använder något hållbart? Hur kan förskollärare synliggöra skapandet av ett fredligt samhälle?

Lärande för hållbar utveckling handlar om att integrera frågeställningar runt miljö, sociala och ekonomiska frågor i undervisningen och att göra barn delaktiga i läroprocessen. Det är därför viktigt att förskollärare väcker frågor hos barnen och blir en inspirerande källa och inte "talar om" hur det är. Jutvik & Liepina (2009) lyfter fram att en lärare bör kunna "fånga tillfället" och anpassa upplevelser och erfarenheter genom att ta initiativ och hjälpa till att matcha dessa med barnens behov och värderingar.

3. Teoretiskt perspektiv

Det valda teoretiska perspektivet är fenomenologi, då denna teori stämmer väl överens med studiens syfte att undersöka förskollärares uppfattningar och erfarenheter om hållbar utveckling i förskolan. I denna del redogörs det fenomenologiska perspektivet och några av dess centrala begrepp.

3.1 Fenomenologi

Det fenomenologiska perspektivet är en filosofi som grundades på 1900-talet av Edmund Husserl och hade då enbart fokus på upplevelser och medvetenhet (Kvale & Brinkmann 2014). Perspektivet har sedan utvecklats vidare av filosoferna Martin Heidegger och Maurice Merleau-Ponty där den mänskliga livsvärlden även inkluderades i filosofin. Fenomenologi kommer från grekiskan *phainomenon* ”det som synes vara”, men det finns flera tolkningar av begreppet av olika filosofer. Ordet fenomen betyder också ”något som visar sig”. Generellt sett betyder Fenomenologi *läran om fenomen* (ibid.)

I denna teori är individers uppfattningar och upplevelser viktiga aspekter. Fenomenologiska perspektivet används till att få en tydlig bild av ett fenomen, så som det uppfattas av människor. Denna teoretiska ram är relevant för studien, eftersom det är erfarenheter om hållbar utveckling i förskolan som fenomen som ska undersökas. Syftet med denna studie är vidare att undersöka förskollärares uppfattningar och erfarenheter om hållbar utveckling, av den orsaken är förskollärares tidigare erfarenheter viktiga aspekter.

Enligt Bengtsson (2001) fokuserar fenomenologin på att låta personerna i studien komma till uttryck och därmed försöka se bortom egna fördomar och uppfattningar. Detta kan kopplas till studies syfte där det är viktigt för forskaren att få varje enskild förskollärares upplevelser och erfarenheter. För att få syn på detta har forskaren utgått från Bengtsson (2001, s. 26-27) förklaring, att undersökningen ska ”låta sig ledas av sakerna själva så som de visar sig”. Vidare menar Bengtsson (2001) att fenomenologin handlar om att få grepp om och begreppsliga hur sakerna visar sig i erfarenheterna.

Fenomenologin betonar även människors uppfattningar eller åsikter, attityder eller övertygelser samt känslor och emotioner (Denscombe 2016). Perspektivet undersöker hur olika individer uppfattar verkligheten, som kan se olika ut för olika människor. Fenomenologins uppgift är att inte tolka de berördas upplevelser, analysera eller paketera om dem i någon form. Det handlar

istället om att redovisa det fenomen som ska undersökas. Inom fenomenologin finns det två centrala begrepp: *livsvärlden* och *erfarenhet*. Dessa begrepp kommer att förklaras nedan i avsnitt 3.2 och 3.3.

3.2 Livsvärlden

Kvale & Brinkmann (2014) menar att en central del i fenomenologin är att ta reda på människors upplevelser av sin livsvärld. Detta har sin grund i filosofiskt intresse av tillvaron där Heidegger tolkar som *vara-i-världen* och människors upplevda erfarenheter tolkas av Husserl i *livsvärlden*. Livsvärlden är den värld som varje människa upplever och lever i. Livsvärlden ser omvärlden både subjektiv och objektiv på samma gång och människan påverkas av världen, beroende på hur vi upplever vår omvärld (Denscombe 2016).

Bengtsson (2005, s. 30) beskriver livsvärlden på följande sätt: ”den konkreta verklighet som vi dagligen möter och förhåller oss till, som vi är oskiljaktiga från och delar med andra”. Vidare menar Bengtsson (2005) att fenomenologer delar uppfattning om att livsvärlden går att undersöka, dock så går inte hela människors livsvärldar att studeras. I denna studie kommer endast ett utsnitt av förskollärarnas livsvärld att studeras, eftersom studien har fokus på förskollärarnas erfarenheter och uppfattningar av hållbar utveckling i förskolan.

3.2 Erfarenhet

Det andra begreppet som är viktigt i fenomenologin är erfarenhet. Fenomenologi ägnar sig först och främst åt mänskliga erfarenheter (Denscombe 2016). Erfarenhet och livsvärld hör således ihop med varandra då erfarenheterna ingår i människans livsvärld. Fenomenologin påverkar människans tidigare upplevelser hur de erfar ett fenomen. ”Fenomenologin ägnar sig åt det sätt varpå människor tolkar händelser och bokstavligen förstår sina personliga erfarenheter” (Denscombe 2016, s. 146).

Inom det fenomenologiska perspektivet handlar det också om att människor vill göra verkligheten begriplig. Via människans erfarenheter får vi tillgång till livsvärlden. I fenomenologin är människors erfarenheter centrala för att kunna förklara och klargöra saker (Bengtsson 2001). Vidare skriver Bengtsson (2001) att det är i erfarenheten som sakerna visar sig. Syftet med denna studie är att få fatt på förskollärarnas syn på hållbar utveckling i förskolan.

För att ta del av detta kommer jag att ”gå tillbaka till förskollärarna själva” och lyssna på deras erfarenheter. På detta sätt så utgår jag från den naturliga erfarenheten och gör den rättvisa.

4. Metod

Den metod som valts för studiens syfte och frågeställning, utifrån ett fenomenologiskt perspektiv, är den kvalitativa metoden med intervju som insamlingsteknik. Metodavsnittet inleds med en redovisning av den kvalitativa metoden för examensarbetet. Därefter hanteras underrubrikerna i följande ordning: urval, genomförande, bearbetning av materialet, etiska överväganden och metodkritik.

4.1 Val av metod

Valet av metoden baseras på en kvalitativ forskningsansats, vilket innebär att studien utgår från människors tankar och uppfattningar för att skapa förståelse inom ett fenomen (Denscombe 2016). Forskarens val att använda kvalitativ data var för att få ut ett tätt material av några förskollärares erfarenheter. Bengtsson (2005) lyfter fram att studera livsvärlden hamnar under den kvalitativa metoden, snarare än den kvantitativa metoden. Kvalitativ data har formen av ord (talade eller skrivna) och visuella bilder. I denna undersökning har data ha formen av ord. Fördelar med en kvalitativ analys är att datamaterialet är innehållsrikt och detaljerat. En nackdel är forskningsfyndens generaliserbarhet, vilket innebär att forskningsfynden bygger på detalj av ett litet antal enheter och det blir svårare att generalisera fynden till andra liknande fall. Ytterligare en nackdel är att analysen i kvalitativ forskning tar längre tid (Denscombe 2016).

Utifrån syftet att undersöka förskollärares erfarenheter och uppfattningar om begreppet hållbar utveckling, blev valet av metod personliga intervjuer. Intervjuer möjliggör att forskaren kan få privilegierad information från förskollärare som har värdefulla insikter och kunskaper baserade på deras erfarenheter (Denscombe 2016). Intervjuerna gav även möjlighet till förskollärarnas åsikter, uppfattningar, känslor och erfarenheter. Valet av metod bidrog även till att forskaren var nära intervjupersonernas livsvärld och fick en djupare förståelse utifrån deras perspektiv. Bengtsson (2005) lyfter fram för att få tillgång till någons livsvärld, krävs någon form av möte. Utifrån ett fenomenologiskt perspektiv är det personliga mötet viktigt, vilket styrker valet att göra intervjuer. Valet att använda personliga intervjuer i studien var därför viktigt, eftersom det skapades ett personligt möte mellan forskaren och förskolläraren, vilket vidare gav tillgång till förskollärarnas livsvärld.

I studien användes semistrukturerade intervjuer, vilket enligt Denscombe (2016) innebär att forskaren har en färdig lista med ämnen som ska behandlas och frågor som ska besvaras.

Semistrukturerade intervjuer gav också möjlighet att den intervjuade kunde utveckla sina idéer och tala mer utförligt om de ämnen som intervjuaren tog upp. Intervjuformatet kan i vissa fall vara problematiskt, då intervjupersonerna kan påverkas av forskarens identitet och de sätt frågorna ställs, samt de ordval som görs (Denscombe 2016).

4.2 Urval

Undersökningen baserades på explorativa urval, vilket Denscombe (2016) belyser används som ett sätt att undersöka relativt outforskade ämnen och för att upptäcka nya idéer. Explorativa urval gör det möjligt för forskaren att generera insikter och information. Vidare utgick studien från subjektiva urval, vilket innebär att personerna valdes ut efter relevans för det ämne som undersöks samt privilegierade kunskap eller erfarenhet av ämnet (Denscombe 2016).

Utifrån studiens syfte och frågeställning medverkade enbart förskollärare, eftersom det var fokus på förskollärarnas uppfattningar och erfarenheter om hållbar utveckling. Förskollärarna var i olika åldrar vilket bidrog till att få en variation av deras tankar och erfarenheter av ämnet. Undersökningen begränsades till att enbart intervjua fem förskollärare från olika kommunala förskolor. Förskolorna som valdes ut hade uttryckligen ingen specifik inriktning/profil.

4.3 Genomförande

Studien genomfördes på förskolor i södra Sverige i oktober 2019. Inför genomförandet av intervjuerna så bestämdes det olika kommunala förskolor. Därefter tog forskaren kontakt med förskolornas rektor via mejl och/eller telefon och gav information samt syfte med studien. Alla förskollärare som tillfrågades att vara med i studien, fick ett informations- och samtyckes brev om undersökningen (se bilaga 1). En pilotstudie genomfördes på den första förskolläraren som intervjuades. Information gavs inte till den första förskolläraren om att det var en pilotstudie, eftersom den intervjun var lika viktig för studien som de resterande intervjuerna. Denscombe (2016) anser att metoden alltid bör testas i förväg för att kontrollera hur bra den fungerar i praktiken, vilket en pilotstudie möjliggör. Pilotstudien togs med i resultat och analysen eftersom den intervjun låg i samma linje som de andra intervjuerna. Innan varje intervju belyste forskaren återigen information om studien samt samtycket att vara med och vad det innebar. För att förskollärarna skulle känna sig bekväma genomfördes intervjuerna som ett samtal. Efter varje

intervju gavs det tillfälle till reflektion med respektive förskollärare om studiens frågor eller dylikt. Intervjufrågorna som användes finns som bifogat dokument under rubriken **Bilagor** (se bilaga 2). Förskollärarna som medverkade i studien intervjuades i ca 20-25 minuter, detta för att förskollärarna skulle känna att de hade tid att svara på frågorna.

4.4 Bearbetning av materialet

Insamlingsmetoden av data gjordes genom ljudupptagning av intervjuerna via en säkrad mobiltelefon, som därefter transkriberades ner till statisk text. Denscombe (2016) skriver att transkriberingar gör det lättare att genomföra detaljerade sökningar och jämförelser mellan data. Valet att göra så är för att kunna se en tydligare helhet i informanternas svar och kunna urskilja viktiga aspekter. Efter transkriberingen utfördes en analysering av texterna. I analyseringen kodades data, vilket innebar att i tolkning av data ägnar sig forskaren åt en analytisk kodning (Denscombe 2016).

Forskaren började med att jämföra förskollärarnas svar för att hitta likheter och skillnader. Varje förskollärare fick en färg, till exempel röd eller blå och detta för att forskaren enklare skulle hålla isär informanternas svar. Därefter tittade forskaren djupgående på texterna och valde sedan ut citat som var intressanta. I den första intervjufrågan plockade forskaren ut citat från alla förskollärare och tittade på om deras svar hade en gemensam nämnare, vilket skapade det första temat *ett tänk till förändring* i resultat och analysdelen. När materialet hade kategoriserats, kopplades olika teman med inriktning på att besvara studiens syfte och frågeställning. Studien har utgått från en fenomenologisk analysmetod, vilket innebär att det varit viktigt att inte forskarens egna värderingar styr resultatet. Från början var allt material lika viktigt, men senare i processen har det hjälpt att strukturera upp materialet och därmed sortera ut det som var väsentligt för att få svar på studiens syfte och frågeställning. Utifrån förskollärarnas berättelser och kodning av data har forskaren sammanställt fyra olika teman: *ett tänk till förändring, visuellt lärande, Grön flagg* och *värdegrunden*.

4.5 Etiska överväganden

I samband med denna studie utnyttjade forskaren de forskningsetiska principerna. Enligt Vetenskapsrådet (2017) är de fyra forskningsetiska principerna följande:

- *Informationskravet* innebär att informanterna har rätt till relevant och begriplig information om vad undersökningen handlar om samt hur många som deltar och att det är anonymt.
- *Samtyckeskravet* innebär att det är frivilligt att vara med i studien och att informanterna kan gå ur när som helst.
- *Konfidentialitetskravet* innebär att informanternas integritet och deras personuppgifter kommer att skyddas.
- *Nyttjandekravet* innebär att informationen från informanterna används korrekt och att det insamlade materialet enbart kommer användas i studiens syfte.

När kontakt togs med förskolornas rektor, gavs information och syfte med min studie i ett missivbrev. Vidare gavs samma information via mail, till förskollärarna som valde att medverka i studien. Information om forskarens identitet gavs, eftersom deltagarna har rätt att veta vem som genomför forskningen (Denscombe 2016).

Innan intervjuerna påbörjades gav forskaren muntligt återigen information om studien och dess syfte. I informations- och samtyckesblanketten (se bilaga 1) står det tydligt att deltagandet i studien kommer vara anonymt samt att all intervju material kommer att förstöras efter att studien är avslutad. I blanketten står det också att deltagandet i studien är frivilligt och att de kan gå ur studien när som helst. Intervjupersonerna fick därefter ge sitt skriftliga samtycke att vara med i studien samt att ge sitt skriftliga samtycke på att intervjuerna spelades in. Hade godkännande att spela in intervjuerna inte givits, hade intervjuerna antecknats med papper och penna istället. Alla förskollärare godkände således att intervjuerna spelades in.

4.6 Metodkritik

En kvalitativ metod lämpade sig bäst för studien, då varje förskollärares personliga upplevelse och perspektiv var viktigt. Hade forskaren använt en kvantitativ metod hade möjligheterna till att få fram mer personliga fenomen minskats, eftersom kvantitativ metod har formen av siffror (Denscombe 2016). Användningen av en kvalitativ metod gav också en möjlighet till att få en

nära relation, ansikte mot ansikte, vilket inte hade fungerat med en kvantitativ metod. Förskollärarna i studien är ganska olika varandra, vilket skapar en relativt bred och varierande bild av deras uppfattningar och erfarenheter om hållbar utveckling i förskolan. Förskollärarna som medverkat i studien är enbart kvinnor och det är varierat hur länge de har arbetat som förskollärare.

Valet att använda intervju som insamlingsmetod, baseras på studiens syfte och det personliga mötet mellan forskaren och förskollärarna. Intervjuerna möjliggjorde de personliga svaren att bli mer djupgående och detaljerade. Denscombe (2016) betonar att en nackdel är ljudinspelning vid intervjuer ansikte mot ansikte, eftersom informationen från intervjupersonerna kan hämmas. Vidare lämpade sig intervjuer bäst eftersom studien har en fenomenologisk utgångspunkt, där människans personliga uppfattningar, erfarenheter och livsvärldar är viktiga aspekter. Hade observation valts som insamlingsmetod, hade varken det fenomenologiska perspektivet eller studiens syfte kunnat genomföras och besvarats. Denscombe (2016) lyfter fram att observation bygger på en direkt visuell evidens genom att bevittna händelser när de inträffar. Observation registrerar vad människor gör, till skillnad från vad de säger att de gör. I intervjuerna har förskollärarna berättat sina uppfattningar och erfarenheter om hållbar utveckling i förskolan, vilket på grund av tidens gång inte hade gått att undersöka med hjälp av observation.

Valet att inte använda en kvantitativ metod eller observation som insamlingsmetod, hade vidare gett studie låg trovärdighet och pålitlighet. Beroende på sammanhang kan begreppen också benämnas som validitet och reliabilitet. Begreppen ses också olika beroende på om man utgår från en kvantitativ eller kvalitativ ansats i studien. I med att denna studie utgått från en kvalitativ ansats, kommer begreppen kort förklaras utifrån det. Validitet betyder att man mäter det man avser att mäta i en studie, vilket även skapar giltighet. Undersökningens validitet innebär att forskaren så nära som möjligt lyckats undersöka det som avsetts att undersöka. Reliabilitet i kvalitativ forskning handlar om att studien är korrekt gjord och att resultaten i undersökningen skulle bli densamma om undersökningen görs om på nytt (Denscombe 2016). När intervjufrågorna skrevs har forskaren försökt att ha studiens syfte och frågeställning som mall. Men även ha litteratur och fenomenologin som utgångspunkt för att forskaren ska ha med en förförståelse ut till förskolorna. Forskaren har även försökt att sätta sig in i förskollärarnas yrkesroll, för att kunna skriva relevanta frågor som besvarade studiens syfte och frågeställning. Det har också varit betydelsefullt hur forskaren ställt frågorna till förskollärarna, eftersom det

kan ha påverkat deras svar. Intervjuer har för- och nackdelar med validiteten i data, fördelen är att direktkontakten under intervjun kan kontrolleras beträffande riktighet och relevans, nackdelen är att vad intervjupersonerna säger återspeglar inte alltid sanningen (Denscombe 2016). Utifrån reliabiliteten i data, hade inte resultatet blivit densamma om en annan forskare gjort denna undersökning, dels hade förskollärarnas uppfattningar och erfarenheter förändrats med tiden och dels kan forskarens identitet ha stor betydelse. Resultatet i denna undersökning är därför inte sann för all framtid. Trots det, upplevs validiteten och reliabiliteten i studien som relativt god.

Resultatet i denna studie går inte att generalisera eftersom det enbart varit fem förskollärare som medverkat i undersökningen. Hur förskollärare uppfattar hållbar utveckling i förskolan, är individuellt. Vidare kan de kommunala förskolorna som förskollärarna arbetar på, ha olika tolkningar av hållbar utveckling.

5. Resultat och analys

I följande del redovisas studiens resultat och analys som har delats in i olika teman. Under bearbetning av materialet uppkom som tidigare nämnts fyra olika teman: *ett tänk till förändring*, *visuellt lärande*, *Grön flagg* och *värdegrunden*. Förskollärarna är i åldrarna 30-60 år och har varit verksamma förskollärare mellan 2-33 år. Resultat och analysavsnittet kommer att skrivas som en sammanvävd del, detta har gjorts för att tydliggöra kopplingen mellan resultat och analys samt för att komma undan onödiga upprepningar. Nedan skrivs varje tema med en inledande resultat följt av en analysdel. Citat kommer att återges utförligt för att konkret synliggöra förskollärarnas svar samt beskriva och analysera resultatet. Analysen görs med hjälp av studiens teoretiska perspektiv. Förskollärarna i resultat och analysavsnittet kommer att benämnas som ”förskollärare 1 – förskollärare 5”.

5.1 Ett tänk till förändring

I intervjuerna framkom det viss variation hur förskollärarna uppfattade begreppet hållbar utveckling. Majoriteten av förskollärarna upplevde begreppet som brett ”Jag uppfattar begreppet brett och att de har många områden.” (Förskollärare 3). Miljön hade också en avgörande aspekt i förskollärarnas berättelser.

Att vi alla var och en behöver ta ansvar för miljön, för att vi helt enkelt ska kunna finnas kvar. För våra barn och barn barns skull. Ett tänk – att ta hand om, vår natur och vår omgivning. Hjälpas åt (Förskollärare 3)

Jag uppfattar de som en uppmaning till att göra en förändring. Att man göra en förändring, för att de ska kunna bli en hållbar utveckling, så måste vi förändra oss. För att möjliggöra en hållbar utveckling, så att det handlar om förändring i ens beteende och politiskt också, på högre nivå, att man får ställa om i hela samhället och i hela tänket (Förskollärare 4)

Jag tänker att det är lite så tvådelat. Jag tänker att både för barn visa på att man ska ta hand om sig själv, miljön, allting för att saker ska hålla. Jag tänker också i förskolläraryrket hur vi ska kunna få det hållbart. Ett helhetstänk kring det hållbara. (Förskollärare 1).

5.1.1 Analys av ett tänk till förändring

Om vi ser till förskollärarnas uttalanden om deras uppfattningar av begreppet hållbar utveckling ses en viss variation. Tolkningen av förskollärarnas utsagor är att de hade olika uppfattningar av begreppet hållbar utveckling. Förskollärare 4 uppfattade begreppet som att människan måste göra en förändring i sitt tänk. Förskollärare 3 kopplade begreppet mer till den ekonomiska dimensionen. Förskollärare 1 var den enda som nämnde alla tre dimensionerna: sociala, ekonomiska och ekologiska i hållbar utveckling. Ytterligare en intressant aspekt är att förskollärare 1 var den enda som kopplade hållbar utveckling till förskolläraryrket, och hur de ska vara hållbart. Hur förskollärarna uppfattar begreppet hållbar utveckling kan vidare kopplas till deras tidigare erfarenheter av begreppet. Människor förstår bokstavligen sin värld genom sina handlingar och tolkningar och detta förespråkar även Denscombe (2016). Detta kan tolkas som att förskollärarnas uppfattningar och tidigare erfarenheter är individuellt och en del av deras livsvärld.

5.2 Visuellt lärande

Något alla förskollärarna lyfte fram var att visa hållbar utveckling konkret för barnen, både det visuella och förståelse var viktiga aspekter. ”I med att det är de yngsta barnen, så måste det bli väldigt handfast, konkret, visuellt” (Förskollärare 3). Att vara ute i naturen var också något som förskollärarna lyfte ”Att vara ute i naturen, att vara i skogen och känna, och där själv vara en förebild av att vara nyfiken” (Förskollärare 4).

Jag tänker att lärande för hållbar utveckling blir mer att man pratar om för barnen varför man gör som man gör (Förskollärare 1).

Man ska ju inte skrämman upp barnen. Men ju tidigare och ju mer man pratar med barnen om att man kan använda igen, och lite att man förklarar för dem (Förskollärare 2).

Visa barnen att världen kan se olika ut, sen är det ju inte lätt, det tycker inte jag i alla fall. Men att man på något sätt börjar och hitta former (Förskollärare 3).

5.2.1 Analys av visuellt lärande

Utifrån förskollärarnas berättelser har de fokuserat på lite olika saker i lärande för hållbar utveckling. Alla förskollärarna uttryckte att prata och förklara för barnen var något som de tyckte var viktigt för att barnen skulle få en förståelse av hållbar utveckling. Det framkommer också att det visuella var viktigt för skapa förståelse. Utifrån förskollärarnas utsagor ses det konkret att prata med barnen om hållbar utveckling i olika sammanhang samt förklara för barnen varför man gör som man gör. Världen är något som ska skapas av levande människors tolkningar och ger mening åt sina erfarenheter och därför kan saker och ting betraktas på olika sätt av olika människor vid olika tidpunkter samt under olika omständigheter, i enlighet med Denscombe (2016). Tolkningen är att om forskaren hade intervjuat förskollärarna en annan dag, så hade inte forskaren fått samma berättelser som uttrycktes ovan.

5.3 Grön flagg

När förskollärarna fick frågan hur de upplevde att deras förskola arbetade med hållbar utveckling, berättade majoriteten av förskollärarna att de var med i Grön flagg. ”Vi är ju delaktiga i Grön flagg och det är ju ändå en tanke kring det. Sen kan jag uppleva att det kan vara mycket bara för att visa att man gör de. Att det finns någon kultur i att man ska vara delaktig i det här” (Förskollärare 1). Sortering av skräp och att återanvända material var det som deras förskolor arbetade mest med. ”Vi sorterar ju skräpet och så har vi tagit oss till återvinningsstationer för att verkligen visa barnen: här lägger man papper, här kartonger, här lägger man plats, glas. Så att barnen får se det” (Förskollärare 3). 4 av 5 förskollärare berättade att de arbetade aktivt och hade certifikatet Grön flagg.

När skräp plockar dagen, som Håll Sverige Rent står för så gör vi de. Och det brukar ofta leda till att barnen blir så intresserade att de flera veckor framåt vill plocka skräp. Jag har dock önskat att det är något som satt i en jämt, och inte bara enskilda dagar (Förskollärare 1).

Vi har stor nytta av att vara med i Grön flagg, det finns mycket tips och idéer som man kan använda sig av. Grön flagg kommer ut med olika material. till exempel vilket skräp ska vi barn får plocka, och vilket skräp ska vi ta hjälp av en vuxen. Så att man går igenom och förbereder med barnen att det kanske inte är allt skräp som man ska ta upp (Förskollärare 2).

5.3.1 Analys av grön flagg

Grön flagg arbetet var något som majoriteten av förskollärarna betonade starkt i koppling till hållbar utveckling och lärande för hållbar utveckling. Skräpplockardagar som Håll Sverige Rent anordnar, var något förskollärarna lyfte att de använde sig av. Förskollärare 1 berättade att det var synd att tänket inte fanns med i verksamheten hela tiden och inte enbart specifika dagar. Vidare uttrycker förskollärare 1 att det har blivit någon kultur att vara med i Grön flagg. Grön flagg certifikatet tolkar jag som ett oerhört bra verktyg som förskollärarna arbetar med. Deras uppfattning och erfarenheter kring Grön flagg tolkar jag som relativt lika varandra. Som tidigare nämnts är livsvärlden den verklighet som människan dagligen möter och förhåller sig till, som vi är oskiljaktiga från delar med andra (Bengtsson 2005). Detta kan tolkas som att förskollärarna har liknande erfarenheter av Grön flagg och därför kan ett utsnitt av deras livsvärld inom denna kategori likna varandra.

5.4 Värdegrunden

I intervjuerna berättade alla förskollärare att de arbetade aktivt med värdegrunden och ”stopp min kropp” var något de flesta betonade. ”Vi jobbar mycket med värdegrunden. Vi använder stopp-handen, tillsammans med barnen och förklarar varför man sätter upp den och vad den betyder att få den mot sig och att använda den själv” (Förskollärare 5). ”Respekt och hänsyn till varandra och det könsneutrala jobbar vi också väldigt mycket med, det tycker jag att vi försöker hitta i allting liksom” (Förskollärare 3). Vissa förskollärare lyfte även den socioekonomiska aspekten i värdegrunden och just att det var den svåraste dimensionen att arbeta med. ”Vi har lite grann just det här med boendeformen kanske, att alla bor inte i en stor vila. Ja den är nog den svåraste” (Förskollärare 3).

Alla likas värde jobbar vi jättemycket med. Värdegrunden är ju superstort, så som värdegrunden går under det sociala, såklart. Även det här med jämställdhet mellan könen (förskollärare 3).

Sen pratar vi mycket kring, hur man är en bra kompis, att är man snäll och trevlig tillbaka och hjälpsam så får man de tillbaka själv också. Och har man lagt den grunden redan nu från de allra minsta, så förhoppningsvis följer de med upp i skolan och längre upp också (förskollärare 5).

Vi har ju dem här böckerna, igelkott och kanin. Dels har vi de vanliga med samarbete. Sen finns det ju den alla barns rätt att gå i skolan, alla barns rätt till eget namn, men de är lite svårare än kaninböckerna. Vi har ju det här stopp min kropp, och det handlar ju om respekten mot sin egna kropp. Allas värde, man tänker inte på det hela tiden för det är så inmatat att alla har rätt att tycka och tänka (förskollärare 2).

5.4.1 Analys av värdegrunden

Om vi ser till förskollärarnas berättelser har de liknande uppfattningar inom den sociala dimensionen av hållbar utveckling. En intressant aspekt är att förskollärare 3 även kopplade till den socioekonomiska aspekten och att den upplevdes som den svåraste att lära ut till barnen. Vidare betonar förskollärare 3 att respekt och hänsyn är viktigt samt att de arbetade mycket med det könsneutrala och jämställdhet. Förskollärarna kopplade den sociala dimensionen i hållbar utveckling till att arbeta med alla likas värde och lära barnen att vara en bra kompis var viktigt. Förskollärare 5 lyfte att värdegrunden är viktigt ur ett framtidsperspektiv. I enlighet med Bengtsson (2001) är tolkningen att förskollärarnas erfarenheter centrala för att kunna förklara och klargöra saker.

5.5. Sammanfattning av resultatet

Sammanfattningsvis ser förskollärarnas uppfattningar och erfarenheter kring hållbar utveckling som att de tolkar begreppet lite annorlunda. Vissa kopplade begreppet till att det var en uppmaning att göra en förändring. Något som alla förskollärarna uttryckte var att natur och miljö var viktiga aspekter i hållbar utveckling. Förskollärarna lyfte att det visuella lärandet i hållbar utveckling var viktigt samt att förklara för barnen för att de skulle få en förståelse. Det har även utifrån förskollärarnas uttryck framkommit att Grön flagg var något som de betonade starkt och var ett bra verktyg att använda för att nå ut till barnen. Det som förskollärarna främst arbetade med i Grön flagg var att plocka skräp och källsortering. I den sociala dimensionen av hållbar utveckling betonade förskollärarna värdegrunden samt alla barns lika värde och hur de arbetade med det i förskolan.

6. Diskussion

Syftet med denna studie var att undersöka förskollärares uppfattningar och erfarenheter om begreppet hållbar utveckling i förskolan. För att få svar på studiens syfte har forskaren utgått från följande forskningsfråga; Hur beskriver förskollärare begreppet hållbar utveckling och hur säger de sig använda sina erfarenheter om begreppet? Avsnittet inleds med en diskussion kring tidigare forskning och studiens resultat. Vidare kommer litteratur och det fenomenologiska perspektivet att kopplas med studiens resultat. Avslutningsvis kommer studiens slutsatser att ges.

6.1 Resultatdiskussion

Förskollärarnas tankar, funderingar och erfarenheter framgår tydligt i den insamlade empirin. Den inledande frågan som ställdes till förskollärarna var hur de uppfattade begreppet hållbar utveckling. Deras utsagor var lite varierande men majoriteten av förskollärarna uppfattade begreppet som brett och relativt svårdefinierat samt att det var främst fokus på miljön. Engdahl, Hellman & Ärleman-Hagsér (2012) skriver att det inte något nytt att förskolan ska arbeta med miljövård och miljöfrågor. Förskollärarnas uppfattningar hade även fokus på att människan måste göra en förändring i sitt tänk samt att en förskollärare kopplade begreppet hållbar utveckling till att göra förskolläraryrket hållbart. I resultatet ses också att det visuella lärandet var en viktig aspekt för att lära ut hållbar utveckling till barnen. Detta tolkar forskaren som i likhet med Pramling Samuelsson (2011) som belyser att en viktig del av barns lärande om hållbar utveckling är att förskolläraren själv har kunskap och förståelse för ämnet. I intervjuerna framkom det även att arbetet med Grön flagg och värdegrunden var något förskollärarna lyfte fram. I enlighet med Pramling Samuelsson (2011) är det viktigt att tidigt börja utbilda barnen om hållbar utveckling, eftersom det skapar en tidig förståelse hos barnen och är dessutom något som barnen kommer ta med sig i vuxen ålder.

Hållbar utveckling ska se till en helhetssyn på människan och på samhällets behov, men även ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden (Thulin 2015). Förskollärarnas uppfattningar av hållbar utveckling såg främst till den ekologiska aspekten och att människan måste göra en förändring i sitt tänk. En intressant faktor som betonades av förskollärare 1 är hur förskolläraryrket kan bli hållbart. Hållbar utveckling är som tidigare nämnt oerhört brett

och kan därför vara svårt att bryta ner. Frågan man kan ställa sig är: varför uppfattade förskollärarna hållbar utveckling mest utifrån den ekologiska dimensionen? Ur ett fenomenologiskt perspektiv tolkar forskaren det i enlighet med Denscombe (2016) att människans tidigare upplevelser påverkar hur de erfar ett fenomen. Detta kan också tolkas att när hållbar utveckling etablerades tog den ekologiska dimensionen störst plats i samhället (Engdahl et al. 2012). Ytterligare en intressant aspekt är att förskollärare 4 nämnde att det krävs en förändring i människans beteende men även på politisk nivå.

Agenda 2030 är något som sker på en politisk nivå och Sverige är ett av de länder som har höga ambitioner att genomföra de 17 globala målen (United Nations 2015; Regeringen 2015). De 17 globala målen är således inte enbart något politiskt utan är även något som till exempel förskolan ska ta fasta på i verksamheten. I Läroplanen för förskolan står det att förskolan ska lägga grunden till ett växande intresse och ansvar hos barnen för att aktivt delta i samhället och för en hållbar utveckling (Skolverket 2018). Förskollärare har ett viktigt uppdrag att lära barnen om hållbar utveckling och därför är deras uppfattningar och erfarenheter om begreppet väldigt avgörande. I förskollärarnas utsagor uttryckte de att det var viktigt att göra lärandet om hållbar utveckling visuellt och även ge förklaring till barnen varför man gör som man gör.

Lärande för hållbar utveckling ska integreras i förskolans undervisning och göra barn delaktiga. Förskollärare 4 uttryckte att det var viktigt att barnen fick vara i naturen och som vuxen vara en god förebild. Det visuella lärandet handlar om att göra lärande för hållbar utveckling konkret synligt och skapa förståelse hos barnen. I enlighet med Jutvik & Liepina (2009) bör en lärare väcka frågor hos barnen och vara en inspirerande källa samt att en lärare bör utgå från barnens behov och värderingar.

När förskollärarna fick frågan hur det arbetade med hållbar utveckling i förskolan, svarade majoriteten av förskollärarna att de arbetade aktivt med Grön flagg. Förskollärare 1 lyfte att det var synd att Grön flagg arbetet inte satt i verksamheten, utan bara specifika dagar, som till exempel skräpplockardagar. I resultatet kan man se att förskollärarna främst fokuserade på skräp och källsortering, vilket enbart är en liten del av grön flaggs arbete. En intressant fråga är om det är mest fokus på skräp och källsortering för att det är ”enklast”?

I Grön flagg är det inte enbart fokus på den ekologiska dimensionen utan det finns även teman inom den sociala och ekonomiska dimensionen. Forskaren tolkar det som Denscombe (2016) att människans tidigare upplevelser påverkar hur de erfar ett fenomen. Förskollärarna kan

förknippa Grön flagg till den ekologiska dimensionen eftersom de kan ha störst erfarenhet och kunskap av det, vilket även kan ge svar på varför förskollärarnas berättelser var relativt lika. På Håll Sverige Rents hemsida står det att de omsätter kunskap till direkt handling och skapar förutsättningar till en långsiktig förändring och viljan att göra skillnad (Håll Sverige Rent 2019). Grön flagg är något som förskolorna och förskollärarna själva väljer att ansöka och arbeta med för att de vill ge barnen goda förutsättningar. I resultatet upplevde förskollärare 1 att det hade blivit någon slags kultur att vara med i Grön flagg, men samtidigt är Grön flagg ett otroligt bra verktyg att använda för att synliggöra hållbar utveckling för barnen. Detta betonade även förskollärare 2 som tyckte att Grön flagg gav bra tips och idéer för att lära barnen om hållbar utveckling.

Ytterligare en aspekt som förskollärarna tog fasta på i arbetet med hållbar utveckling i förskolan var värdegrundens betydelse. En stor del av förskolläraryrket i förskolan är att aktivt arbeta med respekt och hänsyn samt allas lika värde. Både förskollärare 2 och 5 berättade att de arbetade med ”stopp min kropp” och innebär respekten mot sin egen kropp. Förskolan ska främja aktningen för individens frihet och integritet och alla människors lika värde (Skolverket 2018). Förskollärare 5 betonade att värdegrundsarbetet var betydelsefullt för barnens framtid, eftersom det kan hjälpa barnen hur man är mot andra människor. I enlighet med Thulin (2015) är det viktigt att barn får möta hållbar utveckling i förskolan, eftersom det lägger grunden till att barnen skapar ett kritiskt förhållningssätt och ett ansvarskännande till att göra en påverkan. Majoriteten av förskollärarna hade liknande uppfattningar av den sociala dimensionen av hållbar utveckling, vilket kan ha en vidare koppling till förskollärarnas livsvärld. Livsvärlden är något människan dagligen möter och som vi är oskiljaktiga från och delar med andra (Bengtsson 2005).

Värdegrunden innefattar många olika områden. Förskollärare 3 lyfte att de även arbetade med könsneutralt och jämställdhet, vilket påtalas i Läroplanen för förskolan (2018) men benämns även i de 17 globala målen för en hållbar utveckling. I delmål 5.1 står det följande: ”avskaffa alla former av diskriminering av alla kvinnor och flickor överallt” (United Nations 2015; Regeringen 2015). I resultatet påtalar förskollärare 3 att den socioekonomiska aspekten av hållbar utveckling var den svåraste att lära ut till barnen. Detta kan ha en vidare koppling till att den ekonomiska dimensionen av hållbar utveckling fått minst utrymme och kan därför uppfattas ha blivit den svåraste dimensionen att förstå och lära om till barnen.

6.2 Slutsatser

Det övergripande syftet med mitt arbete var att undersöka förskollärarnas uppfattningar och erfarenheter om hållbar utveckling i förskolan. Jag ville undersöka hur de upplevde hållbar utveckling och hur de beskrev sitt arbete med det. Utifrån förskollärarnas utsagor fanns det viss variation men även att de hade gemensamma tankar kring hållbar utveckling. En slutsats är att förskollärarna upplevde den ekologiska dimensionen som enklast att arbeta med samt att använda sig av det visuella för att synliggöra och ge barnen förklaringar för att de ska få en förståelse. I resultatet kan det ses att den ekonomiska dimensionen upplevdes vara svårast att ta tillvara och lära ut till barnen. Ytterligare en slutsats är att majoriteten av förskollärarna betonade grön flagg som ett bra pedagogiskt verktyg att använda sig av för att lära barnen om hållbar utveckling. Inom den sociala dimensionen tog värdegrunden störst plats. I denna studie synliggjordes förskollärarnas uppfattningar och erfarenheter av hållbar utveckling, vilket påvisade förskollärarnas medvetenhet, förståelse och att hållbar utveckling kan ses ur olika perspektiv. I detta anses god reflektionsförmåga och förhållningssätt till hållbar utveckling betydelsefullt.

I mitt kommande förskolläraryrke tror jag att det är viktigt att vara nyfiken och medutforskande med barnen och via det visuella visa de olika kopplingarna mellan miljö, människa och samhälle. Hållbar utveckling är ett begrepp som kommer ta allt större plats och jag anser därför att det är viktigt att förskollärare har kunskap och förståelse för att kunna föra det vidare till barnen i förskolan.

7. Vidare forskning

Under studiens gång har jag definierat flera nya möjliga syften och frågeställningar som skulle kunna ligga till grund för vidare forskning. Vidare forskning kring hållbar utveckling i förskolan kan ske på många sätt. Utifrån mina intervjuer upplever jag att förskollärare har god förståelse av begreppet hållbar utveckling. Några förskollärare lyfte även FN's 17 globala mål för en hållbar utveckling. Det hade varit intressant att se en studie hur väl förskollärare har kännedom om de 17 globala målen eller hur de 17 globala målen kan arbetas med i förskolan. En annan vinkel hade varit hur barnen i förskolan ser på till exempel ordet ”hållbart” och hur barnen förstår innebörden av hållbar utveckling.

Ytterligare en intressant utgångspunkt hade varit den socioekonomiska eller ekonomiska aspekten av hållbar utveckling i förskolan. Till exempel: hur kan förskollärare synliggöra den socioekonomiska aspekten av hållbar utveckling för barnen?.

8. Referenser

Bengtson, J. (2005). (red.). *Med livsvärlden som grund: bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogisk forskning*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bengtsson, J. (2001). *Sammanflätningar – fenomenologi från Husserl till Merleau-Ponty*. Göteborg: Dialos.

Campbell, S. (1999). Planning: Green Cities, Growing Cities, Just Cities?. Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development. I: *The Earthscan Reader in Sustainable Cities*. Ed. David Satterthwaite. London: Earthscan Publications LTD.

Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 3 upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Engdahl, I., B., Hellman, A., & Ärleman-Hagsér, E. (2012). *Lärande för hållbar utveckling: Är det något för förskolan, eller? Rapport om OMEP:s projekt Lärande för hållbar utveckling i praktiken*. Universitetsservice US-AB: Stockholm.

Grahn, P. (2007). Barnet och naturen. *Utomhuspedagogik som kunskapskälla: närmiljö blir lärmiljö*. ss. 55-104.

Gulliksson, H. & Holmgren, U. (2018). *Hållbar utveckling: teknik, samhälle och livskvalitet*. 3 upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Hedefalk, M., Almqvist, J., & Östman, L. (2015). Education for Sustainable Development in Early Childhood Education: A Review of the Research Literature. *Environmental Education Research*, 21(7), ss. 975–990.

Håll Sverige Rent. (2019). *Grön flagg – lärande för hållbar utveckling för barn och unga*. Tillgänglig: <https://www.hsr.se/gron-flagg>. [2019-09-04].

Jutvik, G. & Liepina, I. (red). (2009). *Education for change [Elektronisk resurs]: a handbook for teaching and learning sustainable development*. Uppsala: Baltic University Programme.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, I. (2011). Why We Should Begin Early with ESD: The Role of Early Childhood Education. *International Journal of Early Childhood*, 43(2), ss. 103–118.

Regeringen. (2015). *17 Globala mål för hållbar utveckling*. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/17-globala-mal-for-hallbar-utveckling/>. [2019-05-24].

Sandell, K. & Öhman, J. (2010). Educational potentials of encounters with nature: reflections from a Swedish outdoor perspective. *Environmental Education Research*, 16 (1), ss. 113–132.

Skolverket. (1998). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Utbildningsdepartementet, Regeringskansliet.

Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18: reviderad 2018*. Stockholm: Skolverket.

SOU 2004:104. *Att lära för hållbar utveckling*. Betänkande av kommittén för hållbar utveckling. Stockholm: Fritzes.

Thulin, S. (2015). *Göra naturvetenskap i förskolan - med fokus på kommunikation*. Stockholm. Liber.

UNESCO. (2019). *What is Education for Sustainable Development?* Tillgänglig: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd> [2019-09-16].

United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations. Tillgänglig: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/> [2019-11-01].

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilagor

Bilaga 1

Information- och samtyckesbrev

Ystad,

datum:

22/9-19

Hej!

Jag är en student som under höstterminen 2019 läser sista terminen på Förskolläraryrket vid Högskolan Kristianstad. Studien genomförs som en del av mitt självständiga arbete (examensarbete) och kommer att publiceras i en examensuppsats.

Detta är en förfrågan om deltagande i en studie om hållbar utveckling i förskolan. I undersökningen söker jag endast en verksam förskollärare. Jag vill uppmärksamma på att medverkandet kommer att vara anonymt. Deltagandet är frivilligt och förskolläraren som vill medverka kan när som helst avbryta deltagandet av studien.

Mitt projekt handlar om förskollärares uppfattningar och erfarenheter om hållbar utveckling i förskolan. I medverkandet av studien kommer jag att ställa frågor (intervju) om hållbar utveckling i förskolan. Vid detta tillfälle kommer jag att samla in data med hjälp av anteckningar och ljudupptagning. Efter min studie kommer insamlingsmaterial att förstöras. Studien kommer att registreras på Högskolan Kristianstad i enlighet med lagen om hantering av personuppgifter (GDPR).

Med detta brev vill jag be om ert medgivande för er medverkan i studien. Samtycker ni till studien så skriver nu under bifogad blankett.

Jag önskar besked om ditt samtycke senast under vecka 40.

Vid frågor eller funderingar kontakta mig:

Johanna Peterson

Mail: johanna.peterson0155@stud.hkr.se

Handledare på Högskolan Kristianstad: Thomas Beery

Mail: thomas.beery@hkr.se

Förfrågan om samtycke till medverkan i studie. Om du/ni inte samtycker till medverkan är det bara att bortse från detta brev.

Jag MEDGER att jag vill delta i studien.

Namn.....

Namnunderskrift.....

Bilaga 2

Intervjufrågor

- Hur uppfattar du begreppet hållbar utveckling? (kan du förklara hur du menar, ge exempel)
  - Hur uppfattar du lärande för hållbar utveckling? (kan du förklara hur du menar, ge exempel).
  - Hur uppfattar du skillnaderna mellan hållbar utveckling och lärande för hållbar utveckling?
- Har du kännedom om dem tre dimensionerna: ekologiska, ekonomiska och sociala? (om inte förskolläraren vet, ge kort förklaring)
- Upplever du att din förskola arbetar mer/mindre med någon av de tre dimensionerna: ekologiska, ekonomiska, sociala?
  - Varför?
- Hur upplever du att din förskola arbetar med hållbar utveckling i förskolan?
  - Kan du ge exempel?
- Gör du något speciellt för att ta in hållbar utveckling i lärandesituationer?